

Roger Boyes:

**MELTDOWN ICELAND.
HOW THE GLOBAL FINANCIAL
CRISIS BANKRUPTED AN ENTIRE
COUNTRY**

London: Bloomsbury, 2009. 256 stran.

O Islande, malom ostrovnom štáte v severnom Atlantiku, sa donedávna hovorilo málo a ešte menej sa o ňom písalo. Finančná kríza, ktorá sa v krajine prejavila naplno krachom takmer celého bankového sektora, posunula ostrov do stredobodu záujmu nielen ekonómov, ale aj politológov. Dlhodobu euroskepticky naladená islandská politická elita začala po prepuknutí krízy intenzívne uvažovať o členstve v Európskej únii ako možnom východisku z problémov. Kniha Rogera Boyesa detailne opisuje predpoklady a príčiny krízy a jej niektoré bezprostredné dôsledky.

Kniha je rozdelená do 13 kapitol a venuje sa najmä obdobiu od nástupu Dávida Oddssona do úradu premiéra v roku 1991 až po vytvorenie dočasnej vlády po páde vlády Strany nezávislosti a Sociálnej demokracie ako následok nepokojov po prepuknutí krízy v januári 2009. Autor je korešpondent The Times a jeho zamestnanie sa prejavilo aj v spôsobe, ktorým je kniha napísaná. Nejedná sa o ekonomickú, alebo politologickú vedeckú monografiu, štýl knihy je uvoľnený a žurnalistický. Toto však nemá negatívny vplyv na výslednú kvalitu knihy, aj keď čitateľovi zvyknutému na typickú formu a štruktúru vedeckej monografie nemusí takýto prístup vyhovovať. Autor sa opiera o podložené relevantné dáta ako aj zistenia z niekoľkých desiatok rozhovorov, ktoré uskutočnil na Islande po prepuknutí krízy.

Po páde americkej investičnej banky Lehman brothers v septembri 2008 zamrzli finančné trhy. Medzinárodne aktívne is-

landské banky zakladali svoje fungovanie a rozvoj na ľahko dostupných krátkodobých pôžičkách na medzibankovom trhu. Náhly nedostatok likvidity, ktorý po krachu nasledoval, znamenal pre ne vážny problém, pretože splátky úverov splácali banky novými úvermi. Tento problém nedokázala vyriešiť ani centrálna banka keďže jej rezervy boli niekoľkonásobne nižšie ako kapitál uložený v bankách. Následne došlo ku krachu a znárodnení troch najväčších islandských bánk. Tento vývoj je v stredobode záujmu Rogera Boyesa. Autor popisuje v jednotlivých kapitolách procesy, ktoré viedli k liberalizácii bankového sektora na ostrove, následnej privatizácii a procesu zlučovania menších bánk. Hovorí o kľúčových aktéroch týchto procesov, ich osobných motiváciách a záujmoch, detailne popisuje situáciu na ostrove, ktorá viedla k prepuknutiu krízy. Poukazuje na zložité vlastnícke pomery v troch najväčších bankách a náladu pozitívnu voči zadlžovaniu sa a špekulatívnym transakciám.

Následky bankovej krízy na Islande ešte stále pokračujú. Kniha Rogera Boyesa bola vydaná približne rok po prepuknutí krízy (v októbri 2009), čo jej na jednej strane dáva vysokú aktuálnosť, na druhej strane znemožňuje pohľad na problematiku z odstupu a taktiež neumožňuje odpovedať na mnohé dôležité otázky spojené s dôsledkami krízy. Kríza a rozpad bankového sektora neznamená pre Islandčanov len pokles životnej úrovne a koniec jednoduchého a rýchleho hospodárskeho rastu, ale aj stratu medzinárodnej reputácie celej krajiny, nielen jedného sektora. A práve pocit krivdy, ktorý cítili obyvatelia Islandu voči takmer všetkým – domácej vláde, rôznym zahraničným vládam a finančným, inštitúciám a regulátorom – sa nesie celou knihou a autor ho dokázal veľmi dobre zachytiť, aj vďaka použitému žurnalistickému štýlu. Boyes taktiež poukazuje na to, že Islandčania boli už menej ochotný priznať aj druhú stranu problému, domácu hrdosť na bankový sektor, nekritické obdivovanie často

riskantných operácií nových národných hrdinov- bankárov. Hoci po vojne je už každý generálom, autor hovorí o varovných signáloch od ekonómov ako aj rôznych inštitúcií, ktoré upozorňovali na skryté problémy v islandskom spôsobe bankovníctva niekoľko rokov pred krachom. Kritika bankárov, národných hrdinov, bola na domácej scéne prijímaná negatívne až arogantne.

Celou knihou sa nesie práve tento odkaz a Boyes je často krát veľmi kritický voči postoju, ktorý Island'ania, a najmä najvyšší štátni predstavitelia, zaujali voči kríze. Keďže sa jedná o britského autora, je prirodzené, že kniha venuje značný priestor britskému pohľadu na krízu, ktorou bola poznačená aj Veľká Británia. Islandské banky expandovali počas svojho najväčšieho rozmachu aj do európskych krajín, najmä však do Veľkej Británie a Holandska. Toto im umožnilo členstvo Islandu v Európskom hospodárskom priestore. Krach bánk a ich neschopnosť splácať svoje záväzky nielen doma ale aj v ostatných krajinách pôsobenia spôsobila v najviac postihnutej Británii paniku. Približne 300 tisíc britských vkladateľov nakoniec odškodnila britská vláda, keďže islandská vláda, nový majiteľ znárodnených skrachovaných bánk nemala dostatok prostriedkov na ich odškodnenie. Následná snaha o urovanie tohto problému medzi islandskou a britskou vládou už nie je súčasťou knihy, pretože konečná dohoda sa nedosiahla dodnes. Práve na tieto otázky sa zameriava približne tretina knihy.

Autor sa niekedy až príliš venoval popisu detailov dôvodov bankovej krízy na úkor pokúšania na jej následky. Kniha je zaplnená menami (pomerne ťažko zapamätateľnými islandskými menami, avšak Boyes našťastie neustále pripomína kto je kto) a udalosťami, ktoré podľa autora vplývali na podobu krízy.

Len málo priestoru venuje následkom krízy. Taktiež otázke možného členstva v Európskej únii, ako jednému z najdôležitejších zahraničnopolitických následkov krízy kniha venuje veľmi obmedzený priestor. Tieto nedostatky vychádzajú najmä z aktuálnosti knihy. Autor sa ale venuje aj obdobiu po prepuknutí krízy, kde sa sústreďí na domácu politickú scénu (najmä snahu premiérky dočasnej vlády odvolať guvernéra centrálnej banky, bývalého premiéra Davida Oddssona, vineného z prepuknutia krízy) a už spomínanému britskému problému.

Kniha Rogera Boyesa pravdepodobne neprinesie nové teoretické poznatky ku štúdiu zvládania kríz malými ekonomikami. Taktiež nám neponúka odpoveď na otázku, ako zmeniť regulačné mechanizmy v Európskom hospodárskom priestore, aby nedochádzalo k podobným situáciám v budúcnosti. Existujú však iné dôvody, prečo sa oplatí túto knihu prečítať. Pre laika je kniha prínosná svojím zrozumiteľným, ale pritom detailným pohľadom na problematiku. Odborníkom ponúka komplexný prehľad a môže slúžiť ako vhodný úvod do ďalšieho štúdia islandskej bankovej krízy. Nejedná sa o vedeckú publikáciu, kniha je viac popisná ako analytická, žurnalistický štýl občas odvádza pozornosť od dôležitých faktov. Kniha však ponúka prehľad takmer všetkého, čo vplývalo na vznik krízy a jej priebeh. Láme zaužívané predstavy o ideálnom mieste pre život, nebojí sa odkryť aj nepríjemné stránky islandskej spoločnosti. A čo je rovnako dôležité, čitateľa oboznamuje s islandským prostredím, kultúrou a mentalitou. Práve toto umožňuje lepšie pochopenie islandskej bankovej krízy a jej následkov.

Matúš Mišík

Filozofická fakulta Univerzity Komenského